

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Problematika šikany v nejvyšších ročnících základní školy se sportovním zaměřením

Problematics of bullying in the highest classes of elementary school focused on sport

STUDIJNÍ PROGRAM

Specializace v pedagogice

STUDIJNÍ OBOR

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Jitka Lorenzová, PhD.

**HRUBÝ
ŠTĚPÁN**

2017

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení: Hrubý Jméno: Štěpán Osobní číslo: 441522
Fakulta/ústav: Masarykův ústav vyšších studií (MÚVS)
Zadávací katedra/ústav: Oddělení pedagogických a psychologických studií
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:

Problematika šikany v nejvyšších ročnících základní školy se sportovním zaměřením

Název bakalářské práce anglicky:

Problematics of bullying in the highest classes of elementary school focused on sport

Pokyny pro vypracování:

Cíl práce: Zjistit, zda existují specifika výskytu šikany ve třídách se sportovním zaměřením ve srovnání s třídami běžného typu. Práce bude mít teoreticko - empirický charakter. Teoretická část bude zaměřena na analýzu základních pojmů a konceptů šikany ve vztahu ke školnímu prostředí a se zřetelem na možnosti prevence. V empirickém šetření bude sledován vztah mezi výskytem šikany ve třídách se sportovním zaměřením a v běžných třídách nejvyšších ročníků vybrané základní školy.

Seznam doporučené literatury:

Kolář, Michal. Bolest šikanování. vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80 - 7178 - 513 - X.
Kolář, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách; vyd. 1. Praha: Portál, 1997, 127 s. ISBN 80-7178-123-1.
Kolář Michal. Nová cesta k léčbě šikany. vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
Pavel, Říčan. Jak na šikanu. vyd. 1. Grada Publishing: 2010, 160 s. ISBN 978 - 80 - 247 - 2991 - 6.

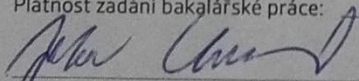
Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:

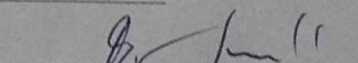
PhDr. Jitka Lorenzová, Ph.D.

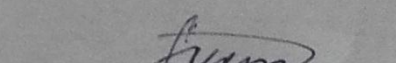
Jméno a pracoviště konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: 12. 1. 2017 Termín odevzdání bakalářské práce: 5. 5. 2017

Platnost zadání bakalářské práce: 30. 9. 2018

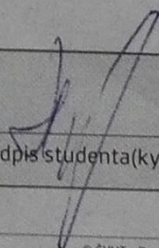

Podpis vedoucí(ho) práce

Podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry

Podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

Datum převzetí zadání

Podpis studenta(ky)

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

HRUBÝ, Štěpán. *Problematika šikany v nejvyšších ročnících základní školy se sportovním zaměřením* Praha: ČVUT 2017. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracoval samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citoval a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne:

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucí práce PhDr. Jitce Lorenzové, Ph.D. za odborné vedení, cenné připomínky, podporu a čas, který mi věnovala.

Abstrakt

V této bakalářské práci budu zjišťovat, zda existují specifika výskytu šikany ve třídách se sportovním zaměřením, ve srovnání s třídami běžného typu.

Práce bude mít teoreticko - empirický charakter. Teoretická část bude zaměřena na analýzu základních pojmů a konceptů šikany ve vztahu ke školnímu prostředí a se zřetelem na možnosti prevence. V empirickém šetření bude sledován vztah mezi výskytem šikany ve třídách se sportovním zaměřením a v běžných třídách nejvyšších ročníků vybrané základní školy.

Klíčová slova

šikana, oběť, agresor, prevence, sport

Abstract

In this final bachelor work I will be finding out if there are any specifics of appearance of bullying in sport oriented classes by comparison with ordinary classes.

This work will be based on theoretical-empiric character. The theoretical part will be aimed on the analysis of basic terms and concepts of bullying in relation to school environment and in regard to prevention options. In the empiric investigation the relationship among appearance of bullying in the sport oriented classes and the ordinary classes of the highest grades of the select elementary school will be observed.

Key words

bullying, victim, aggressor, preventiv, sport

Obsah

Obsah	8
Úvod	9
1 POJEM ŠIKANA	11
1.1 Definice šikany	11
1.1.1 Šikana ve škole	11
1.2 Znaký šikanování	13
1.3 Druhy šikany	15
2 AKTÉŘI ŠIKANY	17
2.1 Agresor	17
2.1.2 Typy agresorů	19
2.2 Oběť šikany	20
2.3 Okolí (přihlížející)	21
3 PREVENCE ŠIKANY VE ŠKOLSTVÍ	22
4 ŠIKANA VE SPORTU	23
4.1 Základní myšlenka sportu	23
4.2 Výskyt šikany ve sportovních oddílech	25
5 EMPIRICKÁ SONDA	27
5.1 Téma a cíle empirického šetření	27
5.2 Hypotéza k dílčímu cíli	27
5.3 Metodologie	27
5.4 Výzkumný vzorek	28
5.5 Vyhodnocení dotazníků	28
5.6 Vyhodnocení cílů práce	45
5.6.1 Testování nezávislosti pro ověření výzkumné hypotézy k dílčímu cíli	46
Závěr	47
Seznam použité literatury	48
6 PŘÍLOHY	50

Úvod

V dnešní době je šikana velice sledovaným problémem. Ačkoli není ve společnosti žádnou novinkou a odborníci se jí věnují řadu let, začala ji široká veřejnost vnímat jako sociálně patologický jev teprve nedávno. Každá společnost ke své správné funkci a chodu potřebuje zákony, pravidla a morálku, které by měly být vštěpovány každému jedinci od útlého věku. Mělo by se dbát na jejich dodržování, působit preventivně a vybírat vhodné formy trestu. Pokud dojde k nedostatkům ve stanovené formě působení na jedince, je pravděpodobné, že se jedinec nedostatečně sociálně adaptuje do společnosti, kde se může začít projevovat jako šikanující. Je nutné podotknout, že je velice tenká hranice mezi šikanováním a trestným činem a ne zřídka se tyto dva pojmy navzájem překrývají. Stejně tak se může stát i šikanovaným, pokud se mu nedostalo v rodině a blízkém okolí možnosti rozvoje zdravé sebedůvěry.

Důležité je poskytovat dětem a mladým lidem podněty, které budou přispívat k optimálnímu rozvoji jejich osobnosti. K takovým vhodným podnětům lze řadit sportovní aktivity, které kultivují zájmy jedince a přispívají k utváření volních kvalit. V této práci se proto budu zajímat o to, zda pěstování sportovních aktivit, kdy se upřednostňuje sportovní duch, týmová spolupráce a fair-play, má vliv na výskyt a podobu šikany.

Cílem této práce je zjistit, zda existují specifika výskytu šikany ve třídách se sportovním zaměřením ve srovnání s třídami běžného typu. V této práci se chci zaměřit na žáky v nejvyšších ročnících základních škol těsně před vstupem na střední školy a budu zjišťovat, zda je rozdíl mezi výskytem šikany ve třídách se sportovním zaměřením ve srovnání s třídami běžnými. Zajímat se budu o to, zda pěstování sportovních aktivit, kdy se upřednostňuje sportovní duch, týmová spolupráce a fair-play, má vliv na množství a formu šikany.

Koncepce práce:

Práce má charakter teoreticko – empirické studie. V teoretické části se zaměřím na analýzu základních pojmů a konceptů šikany ve vztahu ke školnímu prostředí a se zřetelem na možnosti prevence.

V empirické části se pokusím pomocí dotazníků získat data, která by umožnila vysledovat vztah mezi výskytem šikany ve třídách se sportovním zaměřením a v běžných třídách nejvyšších ročníků vybrané základní školy.

TEORETICKÁ ČÁST

1 POJEM ŠIKANA

Se slovem šikana se setkáváme dnes a denně v různých souvislostech. Z důvodu velké obsáhlosti tohoto patologického jevu je velmi důležité šikanu důkladně definovat, aby byla včas rozpoznatelná a aby její projevy byly co nejsnadněji čitelné.

1.1 Definice šikany

Pojem šikana lze chápat z mnoha různých hledisek a setkáme se s ním v rozličných prostředích. „Prvně byla šikana, jako slovo, spojována s armádou, kdy nováčci byli často fyzicky týráni, ponižováni, zesměšňováni a vydírání staršími vojáky základní přípravy. Pojem šikana zavedl statečný pražský psychiatr Petr Příhoda, který jako první u nás před listopadem 1989 veřejně promluvil o tom, o čem mnozí věděli, ale mlčeli, protože to bylo tabu – v socialistické armádě se existence něčeho takového nesměla přiznat.“ (Říčan, 1995, s. 25) Autoři Říčan, Janošová definují šikanu „...jako ubližování někomu, kdo se nemůže nebo nedovede bránit. Obyčejně mluvíme o šikaně tehdy, když jde o opakované jednání, ve velmi závažných případech označujeme za šikanu i jednání jednorázové, s hrozbou opakování. Tuto definici je ještě třeba upřesnit:

- Šikanou obvykle nazýváme ubližování mezi těmi, kteří jsou ve stejném postavení, ve škole tedy mezi žáky, ve sportovním oddíle mezi sportovci, na pracovišti mezi spolupracovníky (mobbing) atd. Je ale možné nazvat šikanou i ubližování žákům ze strany učitele nebo i ubližování učitelům ze strany žáků, sekýrování pracovníků ze strany nadřízeného (bossing), jednání úředníka, který obtěžuje občany vyžadováním zbytečných potvrzení atd., těmito druhy šikany se zde však nezabýváme.
- Mezi agresorem a obětí je osobní vztah moci. To znamená, že oběť ví, kdo jí ubližuje, bojí se ho, je závislá na jeho rozmarech.“ (Říčan, Janošová, 2010, s. 21)
Metodický pokyn ministra školství charakterizuje šikanu poměrně konkrétněji a zahrnuje navíc i fenomén dnešní doby, kyberšikanu.

1.1.1 Šikana ve škole

Školní šikana je velmi závažný jev, neboť ohrožuje zdraví, psychický vývoj a školní úspěšnost dítěte. I proto mu Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR věnuje

značnou pozornost. V metodickém materiálu určeném detekci a prevenci šikany ve školní prostředí uvádí:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Šikanování se ve své zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy. Všechny školy a školská zařízení mají povinnost předcházet všem náznakům násilí a šikanování. Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky.“ (věstník MŠMT, 1/2009)

Ministerstvo zároveň upozorňuje, že se šikanování v zárodečné formě vyskytuje prakticky na všech školách. Vzhledem k tomu, že pocit bezpečí každého jedince a jeho začlenění do třídního kolektivu je základní podmínkou vytváření produktivního učebního prostředí a dobrého sociálního klimatu třídy a školy, jsou všechny školy a školská zařízení povinny předcházet všem náznakům násilí a šikanování: „Šikanování v jakékoli formě a podobě nesmí být pracovníky školy akceptováno. Samotní pedagogičtí pracovníci nesmí svým jednáním s některými žáky a chováním vůči nim podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování těchto žáků jejich spolužáky“ (Věstník MŠMT, 1/2009).

Co dodat k definici šikany? Odborníci přesně vymezují její projevy. Nalézáme ji téměř ve všech oblastech lidských činností, zejména tam, kde jsou lidé nuceni spolupracovat či žít v kolektivu. Agresor má vždy navrch a oběť se zpravidla rekrutuje z těch, kteří se ve spo-

lečnosti nějak odlišují. Nejohroženější jsou samozřejmě děti a dospívající mládež. A na okolí záleží, zda šikana bude rozpoznána a včas řešena.

1.2 Znaky šikanování

Odhalit šikanu může být velice obtížné, neboť oběť se může stydět, mít strach z agresorů, aby od nich nebyla následně trestána. A naopak agresor může být ve svém šikanování velice rafinovaný a své činy může provádět skrytě a navenek se může jevit jako bezproblémový jedinec, dokonce oblíbený v kolektivu. Těchto projevů si musí všímat všichni pedagogičtí pracovníci a rodiče. Ve školství se tímto tématem zabývá metodický pokyn ministra školství publikován ve věstníku MŠMT 1/2009. V příloze č. 1 jsou uvedeny příklady nepřímých a přímých znaků šikanování.

Nepřímé (varovné) znaky šikanování:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- O přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.
- (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přízpusobovací konflikty nejsou vzácností!)

Přímé znaky šikanování:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet. Rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenáviselným nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Učitelé mají rodiče žáků upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach. Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. „Nechte mě!“
- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě. Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.

- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma. Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku.“ (věstník MŠMT, 1/2009)

1.3 Druhy šikany

Materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence ZŠ a SŠ uvádějí, že šikana se projevuje:

- **Fyzicky** (např. agresor do oběti záměrně vrazí, když prochází okolo, nepříjemně se oběti dotýká, šťouchá, má-li k tomu příležitost, v horších případech dochází k bití, kopání, škracení, zneužívání a další fyzické manipulaci s člověkem; patří sem také ničení jeho majetku – oděvu, pomůcek apod.)
- **Psychicky, slovně** (např. ironické poznámky vůči jedinci, ztrapňování, narážky na cokoli, co se agresorovi znelíbí, nadávání, vydírání, hrozby násilí atd.), zvláštní formou psychické šikany je tzv. kyberšikana – dochází zde „pouze“ ke změně zvoleného prostředku – agresor využívá internetu (e-mail, diskuze, chaty, sociální sítě, nástěnky) a mobilního telefonu (výhrůžné a urážlivé SMS zprávy, popř. obscénní telefonáty)
- **Oběma způsoby** (např. kombinace fyzického násilí a nadávání, vyhrožování, manipulativní příkazy apod.)
- Případně se můžeme setkat s tzv. ostrakizací (přehlížení, pomlouvání, vylučování ze společných aktivit)“ (Stanzelová, 2011).

Agresoři jsou ve svých projevech velice vynalézaví a hodně často se stává, že ani okolí si nevšimne, že se o agresi jedná. Velice často začíná nepříjemné působení jednoho člověka na druhého naprosto nevinně. Tam, kde se v prvním okamžiku chování jeví jako legrace, se po dlouhodobém působení zjistí, že už o agresi jde. U dětí a mládeže to začíná legráckami v podobě pošťuchování, lehkého slovního napadání, vynucování si věcí a činností, přechází to do nadávek a končí tělesným kontaktem. Proto lze agresi shrnout do následujících čtyř typů, jak je uvedeno na stránkách PČR:

1. **Fyzická agrese** - agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším (baseballová pálka, batoh apod.).
2. **Slovní agrese a zastrašování** - agresor oběti vyhrožuje fyzickým útokem, zastrašuje, nadává jí, vysmívá se nebo jí zastrašuje.
3. **Krádeže, ničení a manipulace s věcmi** - agresor oběti ničí a odcizuje věci nebo si věci půjčuje a vrací je znehodnocené (zejména tužky, celý penál a jiné školní pomůcky).
4. **Násilné a manipulativní příkazy** - agresor nutí oběť k různým nepříjemným činnostem a úkolům (např. psát za někoho domácí úkoly, nosit a odevzdávat svačinu či kapesné). (Policie ČR, ©2017)

Zabývá se šikanou mezi dětmi z vyšších ročníků základní školy. A právě škola je prostředím, kde jsou děti v kolektivu, kde se velmi brzy projeví rozdíly mezi nimi a kde na ně šikana logicky číhá. Většina škol se touto problematikou průběžně zabývá, mají vypracované preventivní programy, v hodně školách dnes již fungují psychologové, také výchovní poradci se touto problematikou zabývají. Neznamená to, že by šikany ubylo, ale prevence se rozhodně vyplácí. Oběť se má na koho obrátit, i když v takto složité situaci je to pro ni často obtížné. Když už se šikana prokáže, jaké právní zaštitění mají ti, kdo ji chtějí řešit, dosáhne-li takového stupně, že nepomohou běžné výchovné metody? Tady již nastupují právní normy a paragrafy. „Státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování je v řadě případů trestnou činností:

„Státem ratifikovaná Úmluva o právech dítěte zaručuje všem dětem v pedagogických zařízeních bezpečný pobyt bez poškozování zdraví a ohrožení života. Šikanování je v řadě případů trestnou činností.

1. Šikana může naplňovat skutkovou podstatu trestných činů (omezování osobní svobody, krádeže, ublížení na zdraví, poškozování cizí věci, vydírání, loupeže, rasově motivované skutky, znásilnění, pohlavní zneužívání).
2. Osoba mladší 15 let není trestně odpovědná, ale soud pro mládež jí může uložit podle zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, některá z následujících doporučení: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve střediscích výchovné péče, ochrannou výchovu.

3. Trestní odpovědnost mladistvých (15-18 let) je posuzována soudy pro mládež podle zákona č. 218/2003 Sb., s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost osoby, proti níž se vede trestní řízení.
4. Po dovršení 18 let věku jsou osoby plně trestně odpovědné a projednávají se běžným způsobem v trestním řízení.“ (Policie ČR, ©2017)

I o těchto věcech se s žáky v základních školách v rámci preventivních programů mluví. V dnešní době téměř dokonalé informovanosti by tyto paragrafy měli znát i rodiče, kteří jsou za výchovu dětí zodpovědní. Přesto ani tato právní ochrana nedokáže odradit agresory od jejich nevhodného chování.

2 AKTÉŘI ŠIKANY

V další kapitole se zaměřím na jednotlivé aktéry šikany a pokusím se je objasnit, co určuje jejich pozici v tomto sociálně patologickém jevu.

2.1 Agresor

Jedna z otázek, která se nabízí při bližším zkoumání pojmu šikana, je: co vůbec vede děti šikanovat své vrstevníky, jaké mají vnitřní pohnutky, je důvodem prostředí, ve kterém vyrůstali, co bylo příčinou jejich přeměny v jedince, který dovede bezdůvodně ubližovat ostatním? A z preventivního hlediska se musíme ptát: jak se budou takové děti vyvíjet dál, až dospějí?

Velice trefně na tyto otázky odpovídá ve své publikaci Kolář: „Agresoři – iniciátoři, s nimiž jsem se setkal, byli vždy ti „silní“, alespoň v dané skupinové konstelaci. To znamená, že to bili žáci, kteří uměli svůj strach skrývat (i před sebou) a zneužívat strachu druhých. Jejich afektivní výbava (temperament, vegetativní reaktivita,...), kterou dostali do vínku, jim automaticky umožňovala při tělesné i psychické zátěži reagovat „silně“. Tváří tvář konfliktům uměli potlačovat nejistotu. Zápas spojený s rizikem v nich vyvolávaly jakousi euforii, která přehlušovala vnitřní neklid a strach. Tito psychičtí siláci byli zpravidla i fyzicky zdatní, přinejmenším ve srovnání s obětí. Občas měli nějakou zkušenost s bojovým uměním nebo se o něj „teoreticky“ (na videu) zajímali a živili tím svou útočností. Vždy se u nich dala zaregistrovat nápadná, i když nereflektovaná krutost – tedy skvělí pocit z utrpení a ponížení šikanované oběti – a silná touha po moci. Tyto dva

motivy – krutost a touha po moci – lze považovat za hlavní hnací motor konání agresorů. K tomu, aby někdo někomu ubližoval, však existují další motivy, které se k esenciálním přidávají, nebo je i předbíhají a vytvářejí společně komplikované motivační struktury.“ (Kolář, 2001, s. 85)

Výše uvedené Kolářovy zkušenosti vypovídají o agresorech jako o osobnostech silných především fyzicky, o lidech s pocitem nadřazenosti. To mě vede k zamyšlení se nad tím, kde se v nich tyto pocity berou. Jde především o prostředí, ze kterého pocházejí a způsob, jakým jsou vychováni? A dostávám se zde k problémům současné společnosti a k velmi silně „rozevřeným nůžkám“ v oblasti ekonomické? Již mezi žáky základních škol dnes nalézáme velmi výrazné sociální a ekonomické rozdíly. Není pak výjimkou, aby se dobře situovaný žák zpočátku jen tak z legrace navážel do toho, kdo si spoustu věcí ekonomicky dovolit nemůže. Sílu agresorovi dává jeho pozice ve společnosti a on ji využívá.

2.1.1 Motivace agresorů

Přestože motivace k šikanujícímu chování může být rozmanitá, lze v odborné literatuře zaznamenat snahu o utřídění klíčových motivů agresorů. Použiji opět postřehy Koláře, který identifikoval následující motivy:

Využívá ji různými způsoby. Použiji opět slova PhDr. Koláře :

- *Motiv upoutání pozornosti.* Agresor jako herec na divadle touží být středem zájmu publika, dělá tedy všechno pro to, aby získal obdiv a přízeň spolužáků. Pořádá tedy ve třídě představení ve stylu „římské koloseum.
- *Motiv zabíjení nudy.* Šikanování přináší citově prázdnému tyranovi vzrušení, poskytuje mu podněty, které ucítí skrz svou „hroší kůži“, a on konečně najde, co ho skutečně baví. Snad má i pocit, že teď konečně žije.
- *Motiv „Mengeleho“.* V člověku se probudí anetický badatel, který chce nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží. Zkrátka chce přijít věci na kloub, ať to stojí, co stojí. Třeba tak, že oběť rozebere jako nějakou hračku.
- *Motiv žárlivosti.* Žáci závidí dobrému žákovi přízeň učitelů, a tak se mu mstí. Tento důvod vedoucí k šikaně je již popsán v biblickém příběhu Josefa a jeho bratří.
- *Motiv „prevence“.* Bývalá oběť chce předejít svému týrání a na novém působišti začne pro jistotu sama šikanovat, případně se pro jistotu rychle přidá k nějakému agresorovi.

- *Motiv vykonat něco velkého.* Někteří násilníci jsou odsouzeni k celkové neúspěšnosti, včetně školní. Šikanováním dokážou sami sobě, že jsou schopni výkonu. Nejsou již pouze míčem, do kterého se kope, ale oni sami se stávají příčinou významného děje. (Kolář, 2001, s. 86)

Tolik slova odborníka. Jak je tomu ale v základní škole? Najdeme tam nějaké příklady? Určitě v každé třídě sedí jedinec, který na sebe chce upoutat pozornost a zpravidla nebývá obtížný jen pro spolužáky, ale i pro pedagogy. V každé třídě sedí žák, který se nudí a svou nevhodnou činností opět činí nedobře nejen spolužákům, ale i pedagogům. Motiv žárlivosti najdeme snad v každé třídě. Pokud se někdo odlišuje tím, že je lepší, kolektiv mu to neodpustí a k šikaně je jen krok. Ani motiv prevence není v našem školství neobvyklý. Mnohdy žák uvede, že se pro ubližování rozhodl proto, že mu bylo kdysi ubližováno. A do motivu vykonat něco velkého patří hodně neúspěšných žáků, kteří na sebe svým nevhodným chováním strhnou pozornost a mají pocit, že si jich okolí aspoň v něčem všímá. Kolář dále říká: „Osobnosti agresorů – iniciátorů, jak jsem je poznal, byly nepochybně duchovně a mravně nezralé. Souvislost lze vidět s častějším výskytem těžké citové deprivace nebo alespoň subdeprivace v rodině či náhradní rodinné výchově. Tito agresori v mnohém připomínali tzv. ofenzivní deprivanty. Společná byla zvláště jejich nenasytná touha pomoci a jejich neschopnost tvůrčí spolupráce.“ (Kolář, 2001, s. 86)

Myslím si, že i v dnešní společnosti se u agresorů jedná o určitý druh citové deprivace. A počátky vidím v životě rodin v dnešní poměrně rychlé době. Agresori se ale vyskytují nejen tam, kde je dobré ekonomické zázemí, ale chybí cit a morálka. Často se agrese dopouštějí děti ze skromných podmínek a tato agrese je v mnoha případech jen obranou.

2.1.2 Typy agresorů

Kolář dělí agresory na několik typů:

První typ

Hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností.

Vnější forma šikanování: šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních

Specifika rodinné výchovy: častý výskyt agrese a brutality rodičů – jakoby agresori násilí vraceli nebo napodobovali.

Druhý typ

Velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechetný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu.

Vnější forma šikanování: násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků.

Specifika rodinné výchovy: Časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

Třetí typ

„Srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný.

Vnější forma šikanování: Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Patrná snaha zdůraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky.

Specifika rodinné výchovy: nezaznamenal jsem významnější specifika. Pouze v obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.“ (Kolář, 2001, s. 85 - 87)

2.2 Obět' šikany

Kde je agresor, musí být i obět'. Podle jakého klíče si ale agresor svou obět' vybírá? Zpravidla se jí stávají žáci, kteří jakkoli vyčnívají z jakéhosi „normálu“. Může to být tělesná konstituce, inteligence na obou stranách Gaussovy křivky, sociální prostředí oběti, národnost atd. Důležitá je absence schopnosti se bránit. V této kapitole se zaměřím na znaky této skupiny.

Podle Říčana (1995) se obětí šikany může stát prakticky kdokoli: „dítě, které přijde jako nové do sehraného kolektivu, dítě, které něčím vyniká, dítě s velmi dobrým vztahem k některému učiteli atd. Častěji se však podle tohoto autora děti stávají terčem tohoto druhu agrese pro nějaký handicap a je dobré umět odhadnout, které z nich jsou zvláště ohroženy. Některé děti trpí měsíce nebo i léta, a to i když změní školu, například v důsledku rodinného stěhování. „V novém prostředí si je šikana opět najde.“ (Říčan, 1995, s. 34 – 35)

Typologie obětí

Kolář (2001, s. 89) provádí pro účely prevence typologii obětí šikany:

„Pro praktické potřeby prevence je vhodné vědět něco o podskupinách a typech obětí.

- oběti „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem
- oběti „silné“ a nahodilé
- oběti „deviantní“ a nekonformní
- šikanovaní žáci s životním scénářem oběti

Dále rozlišuje oběti, které nemají ani jednoho kamaráda a jsou zcela izolované a oběti, které mají alespoň jeden opětovaný vztah. Situace však je podle jeho názoru v mnoha případech nepřehledná, oběti mohou být velmi slušní žáci s dobrým prospěchem, ale také vyhlášení darebáci nebo provokatéři (tamtéž, s. 89). Z uvedeného plyne, že jakkoli může být taková typologie užitečná, obětí školní šikany se může stát v podstatě kdokoli.

2.3 Okolí (přihlízející)

„Každý třídní kolektiv je rozmanitý a vyskytují se v něm také žáci, kterým záleží na dobrých vztazích ve třídě. Snaží se aktivně spoluvytvářet pozitivní třídní klima. Při incidentech ve třídě cítí potřebu „nějak zasáhnout a situaci zlepšit“ - „bránit dobro“. Spektrum strategií, které tito zastánci používají při obraně druhých, je velmi široké. Zastánci jsou ve třídách oblíbeni nejenom spolužáky, ale také učiteli. Mohou disponovat různými pozitivními osobnostními charakteristikami a ve větší míře se jim dostává všemožná podpora z široké sociální sítě, ve které se pohybují. Učitelovo zasahování do klimatu třídy má své limity a závisí na mnoha faktorech. Učitel by však měl třídu doprovázet, podporovat pozitivní klima. Tím může velmi významně vytvářet prostor pro jednání zastánců“ (Janošová, 2016, s. 250). Mnoho pokazit lze i ze strany učitelů nebo rodičů. Bendl (2003) označuje tyto rodiče a učitele jako „přilévače“ oleje do ohně. Učitel může podnítit šikanu například necitlivým chováním vůči konkrétnímu žákovi (ironie, zesměšňování před třídou), popřípadě neřešením zjevné šikany, které si žáci mohou vyložit jako její schvalování. Rodiče zase mnohdy vedou své děti k tomu, aby se prosadily v drsném a nepřátelském světě. „Vycházejí při tom z tzv. dravčí morálky. Domnívají se, že v životě se uplatní pouze jedinci s tvrdými lokty a ostrými drápy. Tomu odpovídá výchova jejich potomků, kterým se snaží vštípit názor, podle kterého přežívá jenom silnější. Slušnost považují za slabost, fyzickou převahu, sílu a hrubost za nutné atributy šťastného a spokojeného života. Těmito svými postoji, resp. tímto způsobem výchovy podporují u svých dětí prosazování zájmů a momentálních tužeb na úkor ostatních, tj. slabších jedinců,

pomocí síly a hrubosti, agresivní vystupování, násilné řešení konfliktů.“ (Bendl, 2003, s. 53)

3 PREVENCE ŠIKANY VE ŠKOLSTVÍ

Na výskytu agrese se podílí jak biologické danosti (např. temperament), tak výchova. Ve školách se ovšem shromáždí různorodé typy jedinců, každý se svými osobnostními vlastnostmi a domácí výchovou danými postoji. V kolektivu se pak začnou vyskytovat menší či větší třecí plochy, které odrážejí různorodost jednotlivců v kolektivu. S ní musí pedagogická veřejnost umět odborně pracovat. A aby byla odbornost alespoň částečně jednotná na všech školách vzdělávacího systému, vydává MŠMT metodické pokyny, v tomto případě Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016). Podle něj by při řešení dané problematiky měly školy postupovat. V případě tohoto dokumentu jde o teoretická doporučení školám, která jsou velmi podrobná a záleží jen na vedení školy a pedagogickém sboru, zda nezůstává jen u dokumentu a zda je v případě řešení šikany vhodně využíván.

V Pokynu najdeme podrobnou charakteristiku šikany v různých formách, s jakými se lze setkat ve školách, opomenuta není ani kyberšikana. Zmíněny jsou i důvody šikany, především odlišnost. Každá škola je podle tohoto dokumentu povinna vytvářet pro své žáky bezpečné prostředí a šikaně předcházet. Dokument do dané problematiky zapojuje všechny pedagogy, to jsou ti výše zmiňovaní přihlízející, jsou s nimi určeny konkrétní úkoly Ředitelem školy je určen jeden pracovník, který je pověřen otázkami prevence a řešení šikany a spoluprací s ostatními pedagogy. V dané oblasti se pravidelně vzdělává.

Školní řád každé školy má stanovena jasná pravidla chování a důsledky za jejich porušování. Stejně tak každý třídní kolektiv si stanovuje svá třídní pravidla. Důležitá je spolupráce všech členů pedagogického sboru při rozpoznávání projevů šikany, k čemuž se také pravidelně vzdělávají. Všechny tyto kroky jsou zpracovány ve školním Minimálním preventivním programu, jehož nedílnou součástí je právě prevence šikany.

Metodický pokyn obsahuje základní postupy v řešení šikany od jejího rozpoznání až po postupné kroky řešení, včetně toho, kdy už celou situaci ve škole řešit nelze a je potřeba spolupráce s příslušnými orgány. Jsou zde podrobně popsány jednotlivé kroky řešení šikany s důrazem na takt a opatrnost směrem k informátorům stejně jako k obětem. Zdůrazněno je zde několik postupů, kterých by se řešitelé měli vyvarovat. Ve škole by se

podle tohoto pokynu mělo pracovat i s agresorem a jsou zde doporučena různá nápravná opatření. Hovoří se i o rodičovské zodpovědnosti a spolupráci a informovanosti. Jednou z kapitol je také šikana zaměřená na učitele či právní odpovědnost školy v dané oblasti. Samozřejmostí je spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí či s Policií ČR. Velmi podrobně je v dokumentu rozebráno trestně-právní hledisko šikany.

4 ŠIKANA VE SPORTU

Obecně vzato je jsou sportovci bráni jako lidé se silnou vůlí, respektem, sebereflexí a schopností dodržovat pravidla. Nezřídka vídáme v médiích zprávy o nezištné pomoci soupeři navzdory ztráty vlastního umístění, rituálem a nepsaným pravidlem je podání ruky soupeři a rozhodčím po skončení klání a to i v tak kontaktních sportech jako je box a zápasy MMA. Spoustu projevů silné vůle a morálky popisuje ve svých knihách Ota Pavel (Pohár od Pánaboha, S Duklou mezi mrakodrapy, Plná bedna šampaňského). Na druhou stranu těchto ctnostných vlastností se ovšem staví doping, korupce, přestupková řízení a trestná oznámení na vrcholové sportovce. Stává se tedy člověk pěstováním sportu v něčem lepší, nepočítáme-li zlepšování tělesné kondice a zdravotního stavu?

4.1 Základní myšlenka sportu

V České republice je nejznámější a nejstarší organizací, která se věnuje sportu Sokol. Na stránkách České obce sokolské se dočteme definici České obce sokolské, její účel a cíle: „Česká obec sokolská byla zřízena ve veřejném zájmu, jejím účelem a cílem je zvyšovat tělesnou zdatnost svých členů, organizovat a vykonávat tělovýchovnou, sportovní, kulturní a společenskou činnost, podporovat rozvoj osobnosti a vychovávat k čestnému jednání v životě soukromém i veřejném, k národnostní, rasové a náboženské snášenlivosti, k demokracii, svobodě a humanismu, k osobní skromnosti a ukázněnosti, k lásce k rodné zemi a úctě k duchovnímu dědictví našeho národa, přičemž vychází z odkazu Miroslava Tyrše a Jindřicha Fügnera.

Hlavní činností ČOS je prostřednictvím tělesné výchovy a sportu, společenské a kulturní činnosti, přispívat ke zvyšování fyzické, společenské, kulturní a duchovní úrovně naší demokratické společnosti, vychovávat k mravnosti a občanské odpovědnosti.“ (Česká obec

sokolská, ©2015) Jak lze pozorovat z této definice, Sokol se jako organizace nesnaží rozvíjet pouze tělesnou a výkonnostní stránku člověka, ale v neposlední řadě se soustředí na morálku a začlenění do společnosti a tím se snaží učinit celou společnost lepší. Jedná se jakousi socializací jedince, což lze v širším smyslu chápání tohoto pojmu definovat jako „komplexní, dlouhodobý a mnohorozměrný soubor komunikativních interakcí mezi jednotlivcem a ostatními členy společnosti, které vyústí v připravenost jedince k životu v sociokulturním prostředí“ (DeFleur a Ball – Rokeach, 1996, s. 217). Oproti předpokladům, že sport automaticky přispívá k formování pozitivních charakterových vlastností, se Aleš Sekot ve své publikaci opírá o autory Coakleyho, Cahilla Pearla a Murphyho a uvádí, že pozitivní dopad na jeho účastníky je zpravidla menší, než se všeobecně předpokládá: „Diskuse o vztahu sportu a socializačních účinků se dotýkají i problematiky tvorby charakterových vlastností. Když rodiče a vůbec dospělí povzbuzují děti a mládež k aktivnímu sportování, pak zpravidla věří, že důsledky této činnosti budou veskrze pozitivní. Představa, že účast na organizovaných sportovních programech plodí dobré občany, zvyšuje morální úroveň nebo přispívá obecně k dobrému charakteru, nebývá výzkumně konzistentně potvrzena. Pozitivní dopad na jeho účastníky je zpravidla menší, než se všeobecně předpokládá. Chybný předpoklad, že aktivní sport automaticky vede k rozvoji pozitivních povahových vlastností, je založen na třech logicky vzájemně propojených a prakticky funkčně spjatých premisách:

- Organizované sportovní programy přitahují účastníky určitých povahových vlastností
- V centru pozornosti veřejnosti jsou zejména jen ti nejlepší sportovci
- Sportovní scéna prezentuje vrcholné výkony situací výzvy k osobnímu výkonu

Z uvedených charakteristik vyplývá, že děti s nízkým prahem sebevědomí a nedostatečnou úrovní sportovních dovedností a fyzických předpokladů mají menší šanci stát se členy organizovaných sportovních týmů, které pak tvoří ti, kterým je připisován dobrý charakter vytvářený aktivním sportem. Přehlíží se nezastupitelnost obecných předpokladů utváření charakterových rysů člověka i mimo rámec sportu“ (Sekot, 2003, s. 99-100).

4.2 Výskyt šikany ve sportovních oddílech

Šikana se vyskytuje téměř ve všech kolektivech napříč společnostmi a nelze tedy očekávat, že ve sportu tomu bude jinak. Sport pro běžného člověka v dnešní době zastává místo rekreačního vyžití, společenského stmelování, posílení tělesného zdraví, kompenzace absence adrenalinu v dnešní pohodlné době a samozřejmě zvýšení fyzického fondu. Rodiče odesílají své děti do sportovních kroužků a oddílů právě z těchto důvodů. Ovšem i ve sportu lze získat nevhodné návyky a postoje, o kterých se zmiňuje Sekot v časopise Universitas jako je „nepřiměřené přerůstání ega sportovce do elitářského a protekcionářského individualismu, slábnoucí autorita morálních stimulů a vznik fetišismu fantastických výkonů a rekordů, dosahovaných či dokonce doprovázených i ne zcela čistými formami v rámci sportovně cirkusových show“. (Sekot, 2007, Universitas) A právě tyto návyky (nepočítám-li návyky získané v rodině a škole) mohou být počátečním impulsem pro vznik šikany ve sportovním prostředí. Dále to může být špatné vedení trenérů k morální výchově sportovce, která by měla být přirozenou součástí sportu. Přehlížení, neřešení a zlehčování známek šikany v kolektivu je jedno z největších selhání trenérské práce. Pro dětské sportovce s ne zcela vyvinutými morálními zásadami je velmi jednoduché sklouznout k posmívání se svým spoluhráčům, kteří nepodávají takové výkony jako oni. Ještě horší případ může nastat, jestliže hráči „na chvostu“ kazí výkony celému týmu. V takovém případě je zcela na trenérovy tuto situaci řešit.

Ve sportovních klubech se šikana projevuje zejména „formou úsluh nováčků v družstvech. Formou verbální arogance ke slabším spoluhráčům či soupeřům dochází ke znehodnocování čistoty sportovního prostředí, narušení přiměřené sportovní komunikace a k nežádoucím vlivům a reakcím okolí.“ (Sekot, 2003). Je tedy zejména na trenérech všimnout si projevů šikany a včas a správně šikanu řešit.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 EMPIRICKÁ SONDA

5.1 Téma a cíle empirického šetření

V teoretické části bakalářské práce jsem uvedl, že prostředí sportovních tříd je specifické sportovními zájmy žáků, které se odráží v jejich přístupu ke kolektivu. Zároveň však také ze studia literatury vyplynulo, že šikana se vyskytuje napříč sociálními i kulturními rozdíly a nelze ji vyloučit v žádném kolektivu. Objevilo se také tvrzení, že pozitivní vliv sportu na formování mravních stránek charakteru nelze s jistotou prokázat. Proto jsem se rozhodl provést empirickou sondu porovnávající šikany u žáků sportovních a běžných tříd základních škol. Téma výzkumné sondy lze tedy formulovat jako: Výskyt šikany ve třídách se sportovním zaměřením v porovnání s třídami běžného typu.

Cílem sondy bylo zjistit, zda existují specifika výskytu šikany ve třídách se sportovním zaměřením, ve srovnání se třídami běžného typu. Dílčím cílem bylo zjistit, zda mezi výskytem šikany ve sportovní třídě a ve třídě běžného typu je statisticky významný rozdíl.

5.2 Hypotéza k dílčímu cíli

Ke splnění dílčího cíle práce jsem formuloval následující hypotézu (nulovou a alternativní):

- H_0 : Mezi výskytem šikany ve sportovní třídě a ve třídě běžného typu neexistuje statisticky významný vztah.
- H_A : Mezi výskytem šikany ve sportovní třídě a ve třídě běžného typu je statisticky významný vztah.

5.3 Metodologie

Pro získání dat jsem použil dotazník (příloha č. 1), který jsem převzal z publikace Bolest šikanování (Kolář, 2001, s. 224 – 225).

Dotazník je metoda, která, jak uvádí Gavora: „... je nejfrekventovanější metoda získávání údajů. Tato frekventovanost je často dána (zdánlivě) lehkou konstrukcí dotazníku. ... Dotazník je určený především k hromadnému získávání údajů. Myslí se tím získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Proto se dotazník považuje za ekonomický výzkumný nástroj. Můžeme s ním získávat velké množství informací při malé investici času.“ (Gavora, 2008, s. 122)

5.4 Výzkumný vzorek

Pro splnění cílů a ověření hypotézy jsem zvolil žáky nejvyšších ročníků základních škol, a to z toho důvodu, že jsou to žáci, kteří jsou těsně před vstupem na střední školy a učiliště a změna jejich chování v kolektivu v nejbližší době se nedá předpokládat. Oslovil jsem základní školu v Kladně, která má v nejvyšších ročnících jednu třídu sportovní a dvě třídy běžného typu. Respondentů bylo celkem 54. Ve sportovní třídě bylo 9 chlapců a 9 děvčat, v jedné třídě běžného typu 5 chlapců a 13 děvčat a ve druhé třídě běžného typu bylo 8 chlapců a 10 děvčat. Celkový počet respondentů zjišťovaný otázkou č. 1 dotazníku zachycuje tabulka č. 1.

	Chlapci	Dívky
Třída běžného typu I (9.B)	5	13
Třída běžného typu II (9.C)	8	10
Sportovní třída (9.A)	9	9

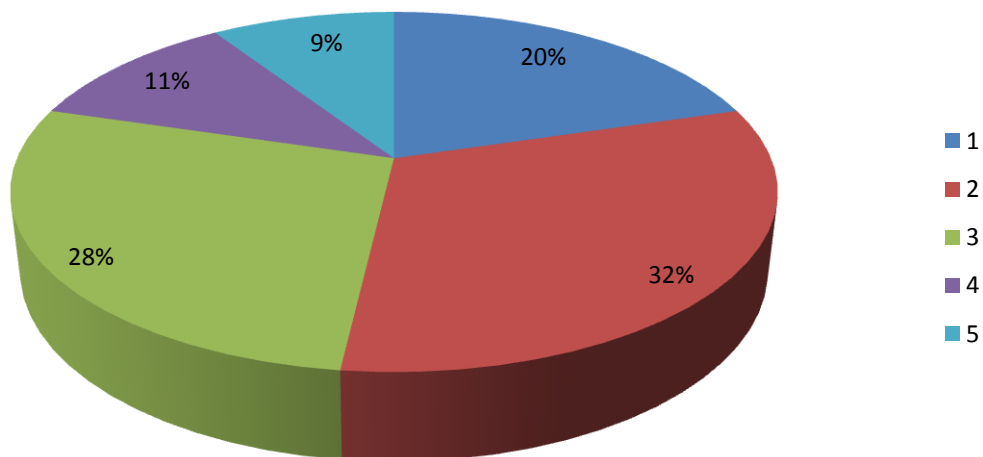
Tabulka č. 1 – Výzkumný vzorek

Zdroj: Vlastní výzkum

5.5 Vyhodnocení dotazníků

Ve druhé otázce jsem zjišťoval, jak spokojeni jsou žáci ve své třídě. Žáci měli na výběr ze škály hodnot 1 – 5, kdy hodnota 1 znamená, jsem ve třídě velice rád a hodnota 5 znamená, nejsem ve třídě vůbec rád. V grafu č. 1 je zobrazeno rozložení všech žáků podle jejich spokojenosti v kolektivu (v procentech) ze všech tříd.

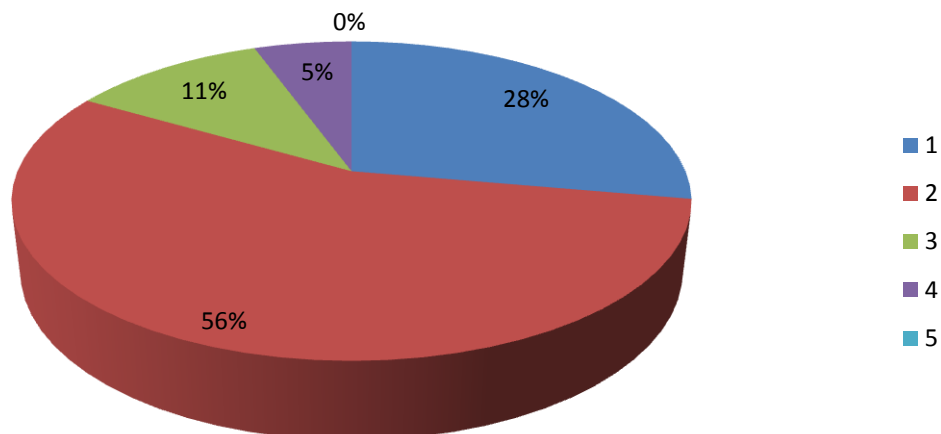
Jsi rád(a) v této třídě?

Graf 1: spokojenost ve třídě

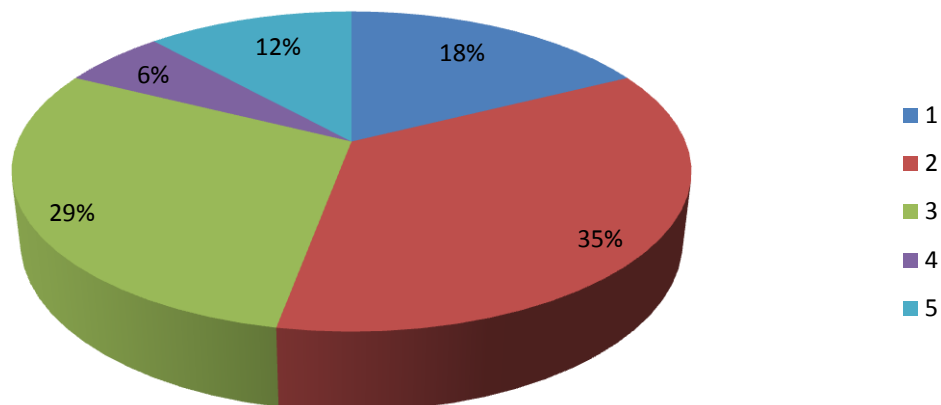
Grafy 2, 3 a 4 zobrazují rozložení spokojenosti žáků jednotlivých tříd.

Jsi rád(a) v této třídě? 9.A

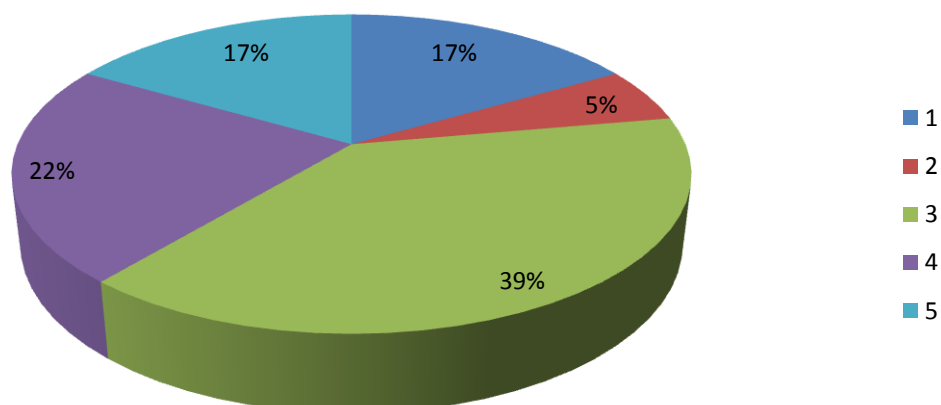
Graf 2: spokojenost ve třídě 9.A

Jsi rád(a) v této třídě? 9.B

Graf 3: spokojenost ve třídě 9.B

Jsi rád v této třídě? 9.C

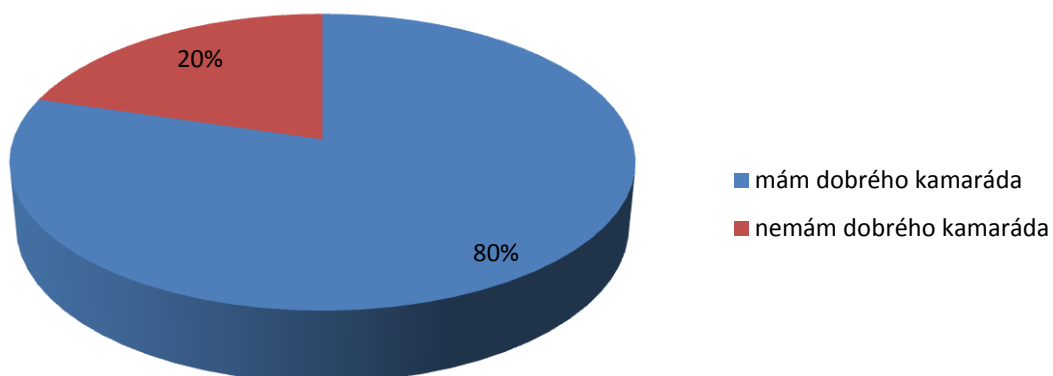

Graf 4: spokojenost ve třídě 9.C

Z porovnání jednotlivých grafů je zřejmé, že největší spokojenost ve třídě je právě ve sportovní třídě: 84% známky 1 a 2. Zatímco ve třídách běžného typu známky 1 a 2 uvádělo „pouze“ 53% a 22%.

Ve třetí otázce jsem zjišťoval, zda mají žáci ve třídě dobrého kamaráda. V grafu 5 je zobrazeno kolik žáků má ve třídě dobrého kamaráda a kolik žáků dobrého kamaráda ve třídě nemá. Graf 5 zobrazuje všechny žáky všech tříd.

Máš ve třídě dobrého kamaráda?

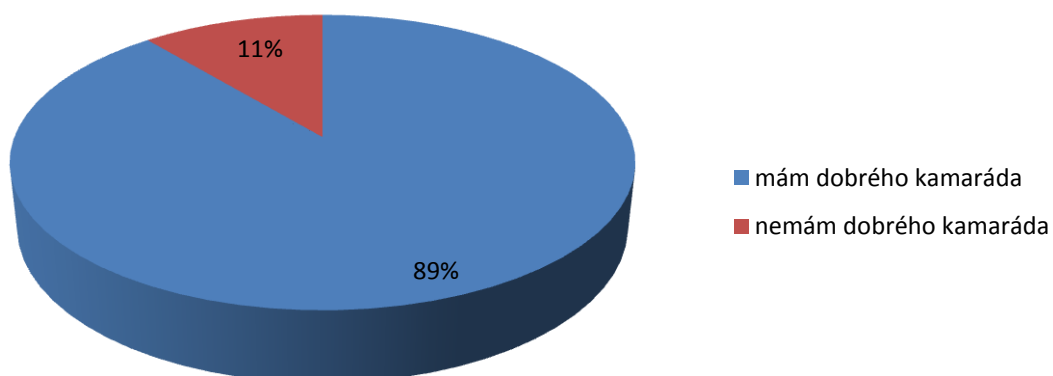

Graf 5: kolik žáků má ve třídě dobrého kamaráda

Grafy 6,7 a 8 zobrazují rozložení žáků s dobrým kamarádem ve třídě v jednotlivých třídách.

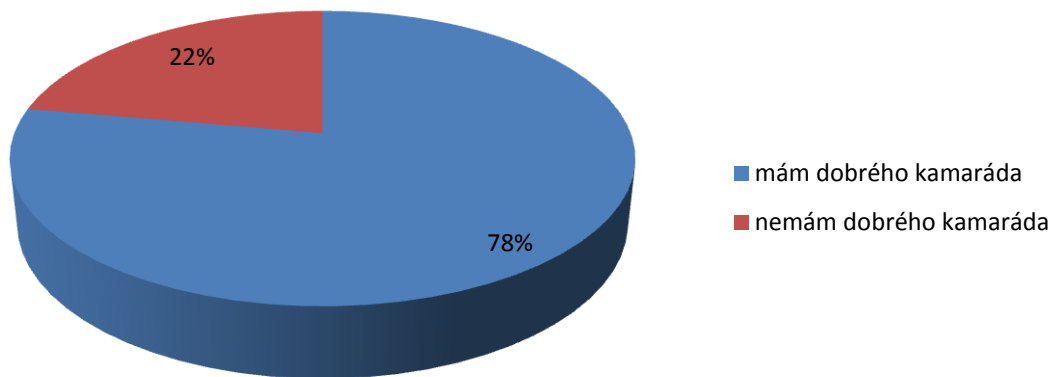
Máš ve třídě dobrého kamaráda?

9.A

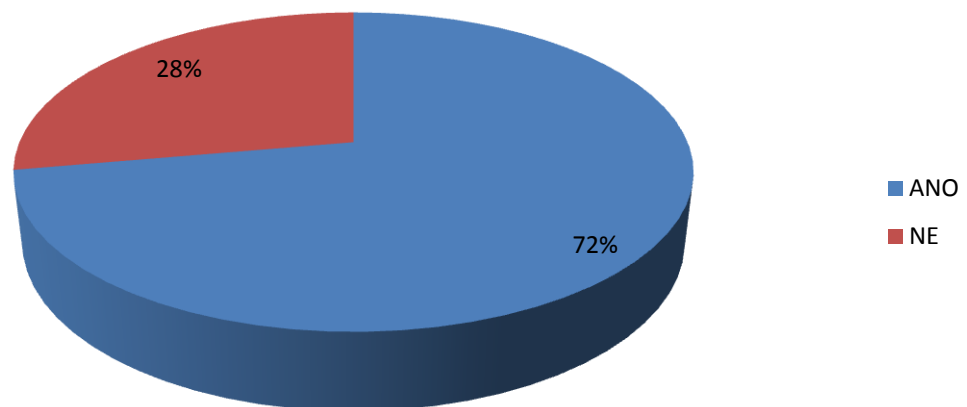
Graf 6: kolik žáků má ve třídě 9.A dobrého kamaráda

Máš ve třídě dobrého kamaráda? 9.B

Graf 7: kolik žáků má ve třídě 9.B dobrého kamaráda

Máš ve třídě dobrého kamaráda? 9.C

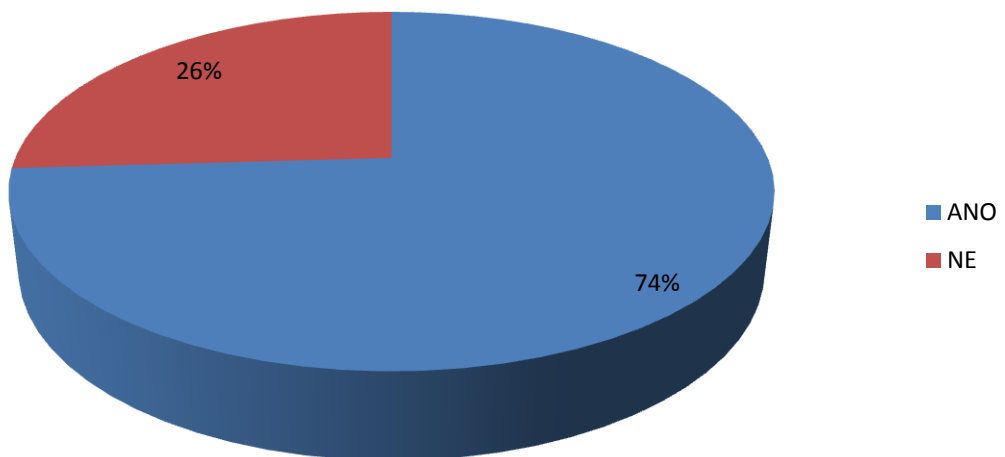

Graf 8: kolik žáků má ve třídě 9.C dobrého kamaráda

V odpovědích na výše uvedenou otázku se jednotlivé třídy zásadně nelišily, ale i přesto mají nejvíce dobrých kamarádů ve sportovní třídě.

Ve čtvrté otázce jsem zjišťoval, kolik žáků patří ve třídě do nějaké party. Graf 9 ukazuje, kolik žáků do nějaké party patří a kolik v žádné partě nejsou. Graf 9 zobrazuje všechny třídy dohromady.

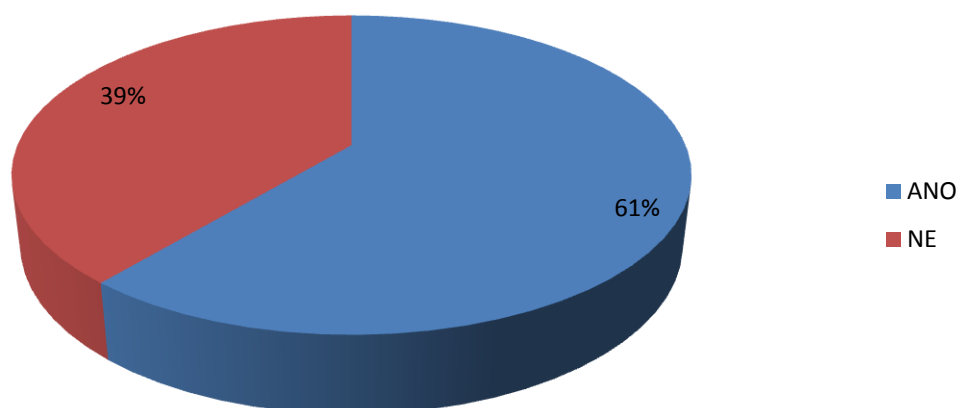
Patříš ve třídě do nějaké party?

Graf 9: kolik žáků patří do nějaké party

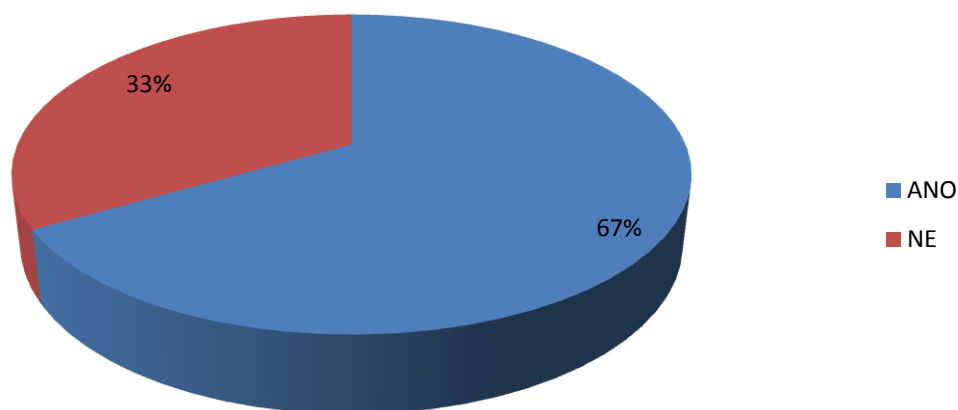
V grafech 10, 11 a 12 je zobrazeno kolik, žáků patří do nějaké party v jednotlivých třídách.

Patříš ve třídě do nějaké party? 9.A

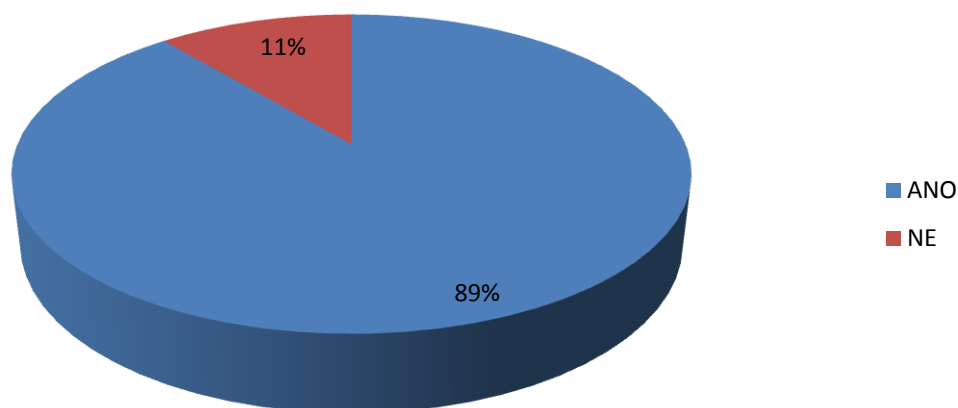
Graf 10: kolik žáků ve třídě 9.A patří do nějaké party

Patříš ve třídě do nějaké party? 9.B

Graf 11: kolik žáků ve třídě 9.B patří do nějaké party

Patříš ve třídě do nějaké party? 9.C

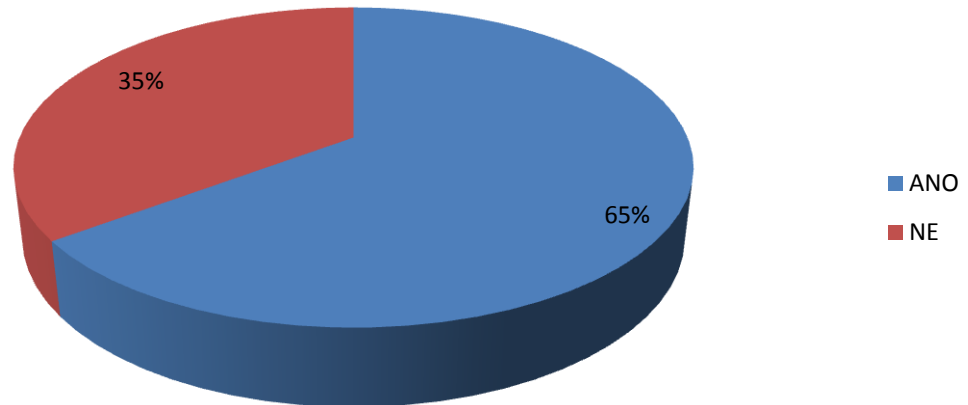

Graf 12: kolik žáků ve třídě 9.C patří do nějaké party

Ze čtvrté otázky vyplývá, že nejvíce žáků, kteří patří do nějaké party je v jedné z tříd běžného typu a nejméně ve sportovní třídě.

V páté otázce jsem zjišťoval, kolik žáků bylo svědkem, že byl jejich spolužák šikanován jiným spolužákem. V grafu 13 je zobrazen počet kladných a záporných odpovědí ze všech tříd.

Byl(a) jsi svědkem toho, že byl šikanován tvůj spolužák jiným spolužákem?

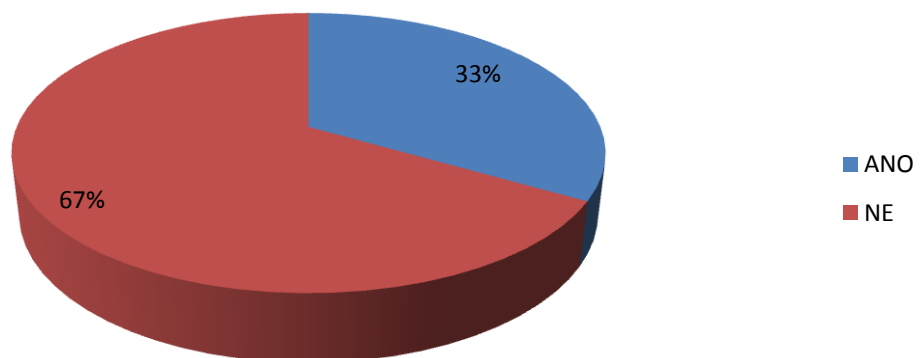

Graf 13: šikana spolužáků, jiným spolužákem

V grafech 14, 15 a 16 je poměr kladných a záporných odpovědí v jednotlivých třídách.

Byl(a) jsi svědkem toho, že byl šikanován tvůj spolužák jiným spolužákem?

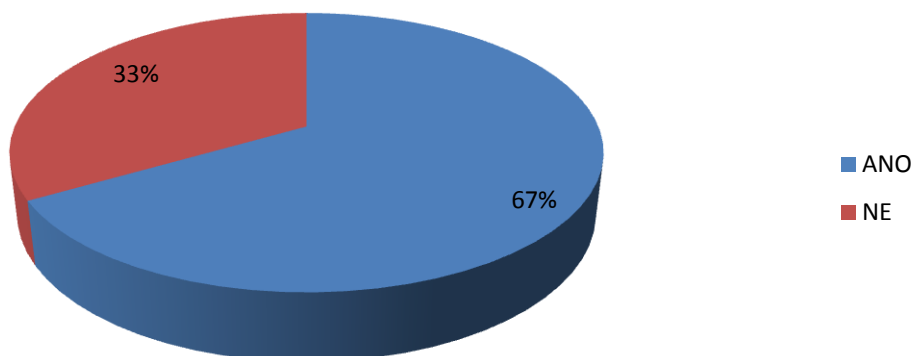
9.A

Graf 14: šikana spolužáků, jiným spolužákem ve třídě 9.A

Byl(a) jsi svědkem toho, že byl šikanován tvůj spolužák jiným spolužákem?

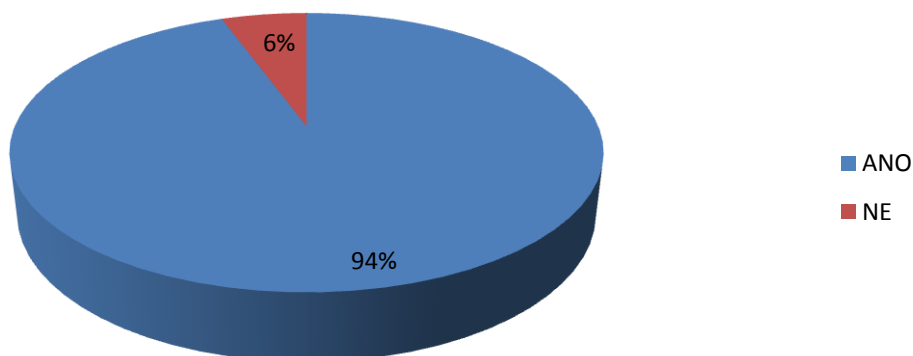
9.B

Graf 15: šikana spolužáků, jiným spolužákem ve třídě 9.B

Byl(a) jsi svědkem toho, že byl šikanován tvůj spolužák jiným spolužákem?

9.C

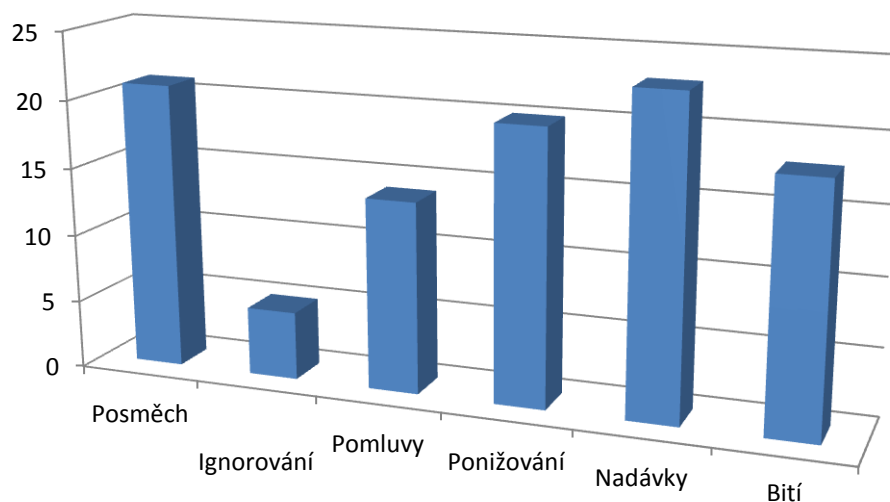

Graf 16: šikana spolužáků, jiným spolužákem ve třídě 9.C

Výsledky páté otázky poukázaly na zásadní rozdíl mezi jednotlivými třídami. Zatímco ve sportovní třídě bylo svědkem šikany pouze 33%, ve zbývajících dvou třídách běžného typu bylo svědkem šikany 67% a 94%.

V šesté otázce jsem zjišťoval, jak nejčastěji byli spolužáci šikanováni jiným spolužákem. Graf 17 zobrazuje počty jednotlivých druhů šikany ve všech třídách.

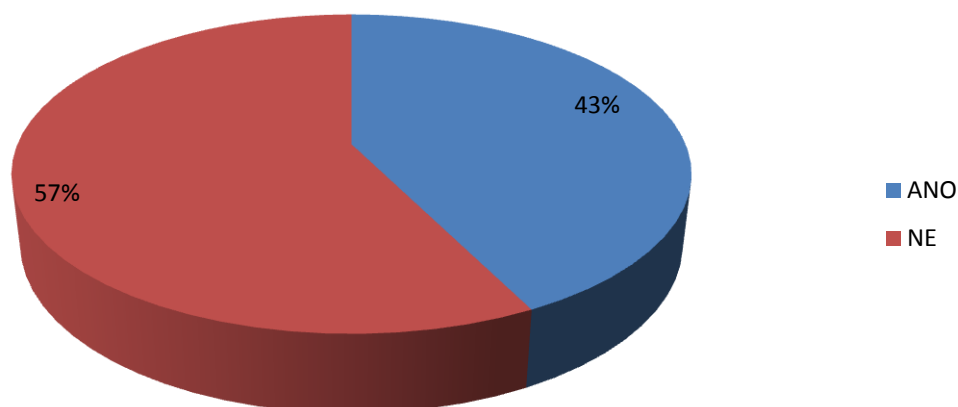
Jak ho (ji) šikanoval(i)?

Graf 17: druhy šikany

V sedmé otázce jsem zjišťoval, kolik žáků bylo nebo je ve třídě šikanováno jiným spolužákem. Graf 18 zobrazuje počty šikanovaných žáků napříč všemi třídami.

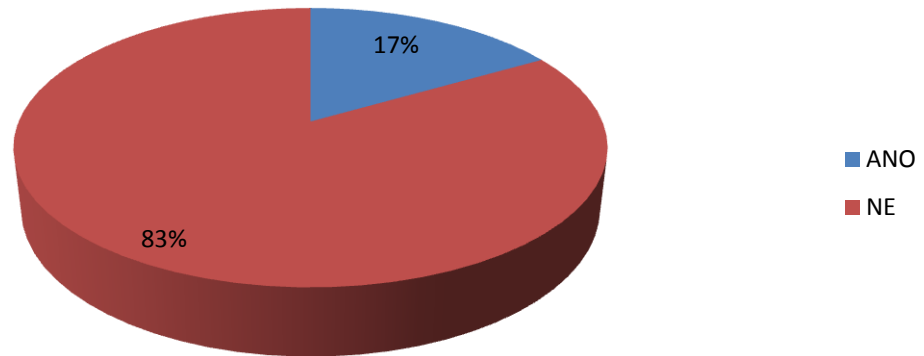
Šikanoval nebo šikanoval někdo z tvé třídy tebe?

Graf 18: šikana respondentů, jiným spolužákem

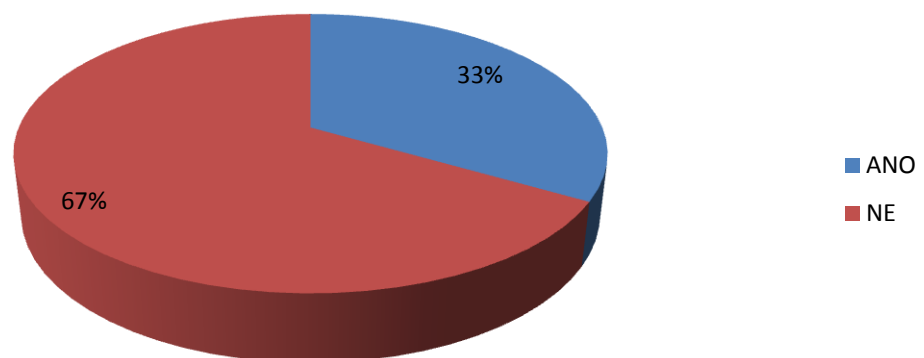
Grafy 19, 20 a 21 zobrazují kolik žáků je nebo v minulosti bylo šikanováno jiným spolužákem v jednotlivých třídách.

Šikanoval nebo šikanuje někdo z tvé třídy tebe? 9.A

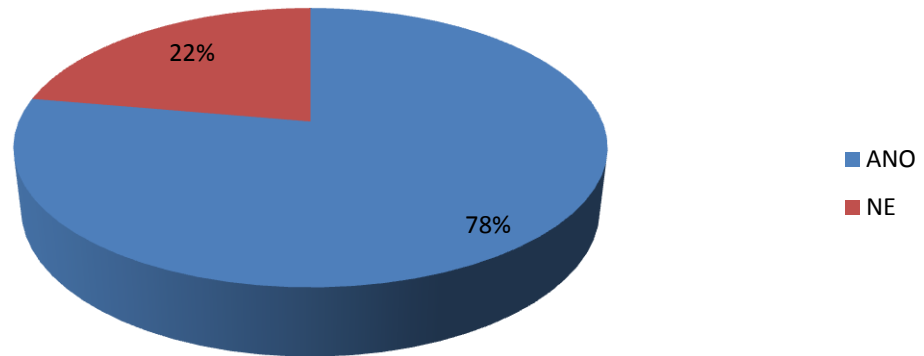
Graf 19: šikana respondentů, jiným spolužákem ve třídě 9.A

Šikanoval nebo šikanuje někdo z tvé třídy tebe? 9.B

Graf 20: šikana respondentů, jiným spolužákem ve třídě 9.B

Šikanoval nebo šikanuje někdo z tvé třídy tebe? 9.C

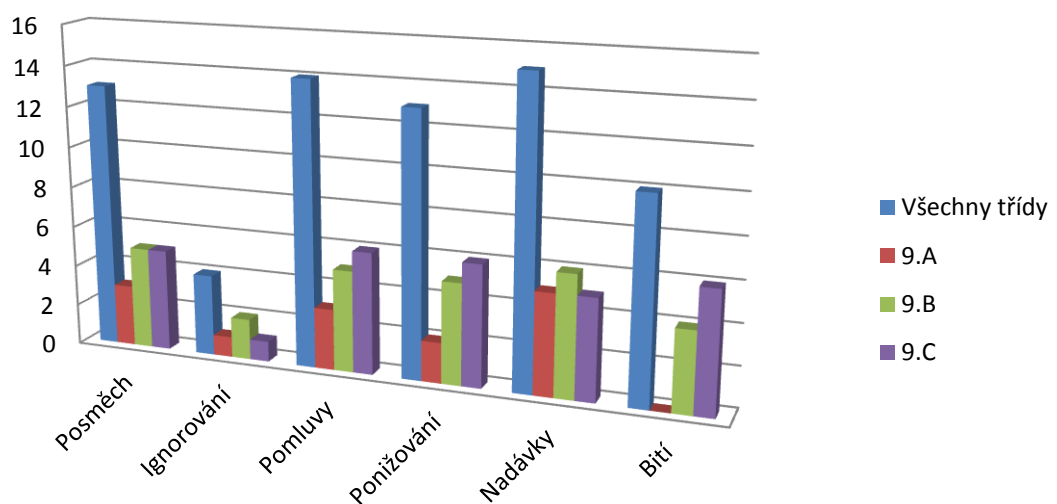

Graf 21: šikana respondentů, jiným spolužákem ve třídě 9.C

Výsledky sedmé otázky jsou velmi podobné výsledkům páté otázky. Nejméně šikanovaných bylo ve sportovní třídě (17%) a ve zbylých třídách běžného typu bylo šikanovaných nepoměrně více (33% a 78%).

V osmé otázce jsem zjišťoval, jakým způsobem byli žáci jinými žáky nejčastěji šikanováni. Graf 22 zobrazuje nejčastější způsoby šikany po jednotlivých třídách.

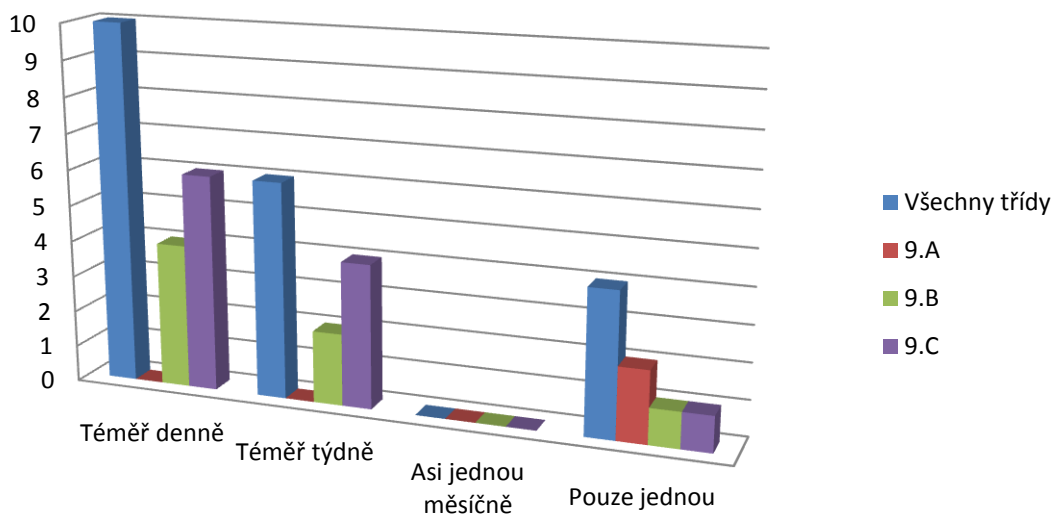
Pokud tě někdo šikanoval, tak jak?

Graf 22: druhy šikany

V deváté otázce jsem zjišťoval jak, často byli žáci šikánováni. V grafu 22 jsou zobrazeny frekvence šikánování po jednotlivých třídách.

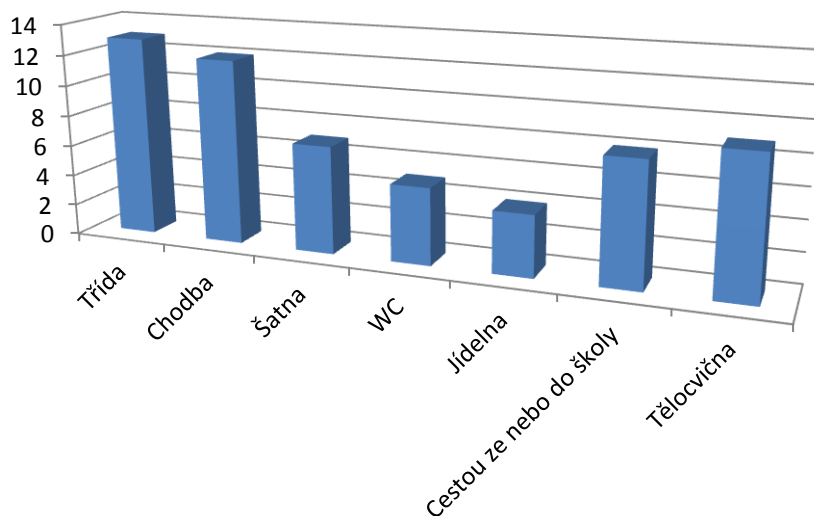
Jak často tě šikanovali?

Graf 22: frekvence šikánování

V otázce 9 jsem zjišťoval, kde se šikana nejčastěji odehrává. Graf 23 zobrazuje, kde byli žáci ze všech tříd nejčastěji šikánováni.

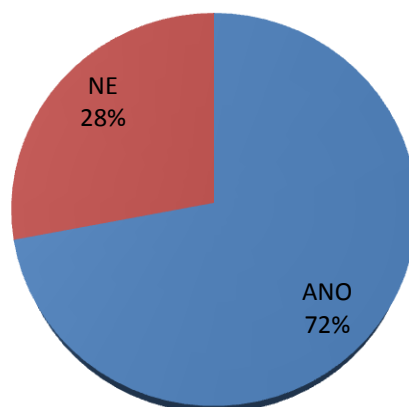
Kde se to děje?

Graf 23: kde se šikana odehrává

Další zjištění z dotazníků byla následující: Pokud někdo šikanuje, nejčastěji se to děje v počtu dvou nebo je agresor sám. Žáci se nejčastěji svěřovali rodičům, pak učitelům a kamarádům. Nicméně zarážející je fakt, že pouze v devíti případech ze sedmnácti jim někdo byl schopen se šikanou pomoci. Za zobrazení ještě stojí vyhodnocení otázky číslo 15, kdy měli žáci posoudit zda, je ve třídě někdo, kdo se zastane šikanovaného a zdali i dotazovaní žáci jsou ochotni zastat se druhého, je-li šikanován. Graf číslo 24 zobrazuje počty kladných a záporných odpovědí na výše zmíněnou otázku ve všech třídách.

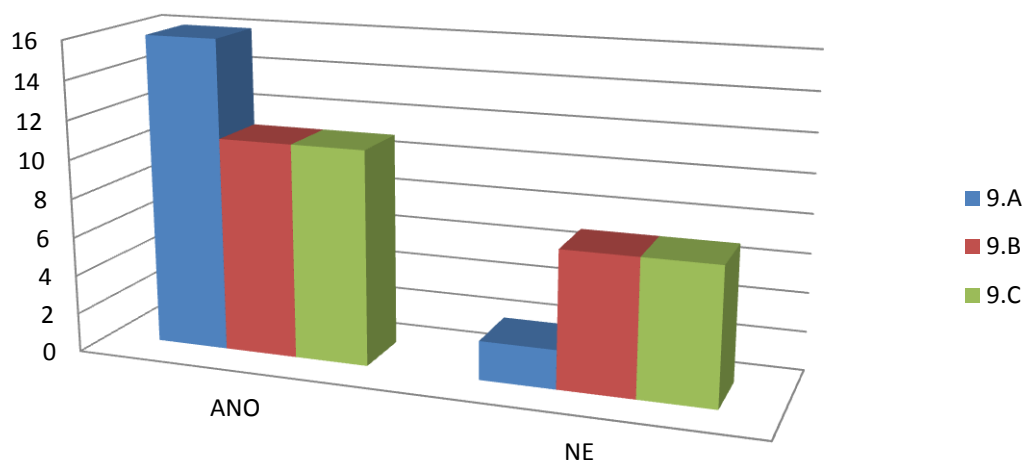
Je ve třídě někdo, kdo se zastane toho, kdo je šikanován?

Graf 24: kolik spolužáků by se zastalo šikanovaného

Graf číslo 25 zobrazuje jak, se liší počet kladných a záporných odpovědí na výše zmíněnou otázku v jednotlivých třídách.

Je ve třídě někdo, kdo se zastane toho, kdo je šikanován?

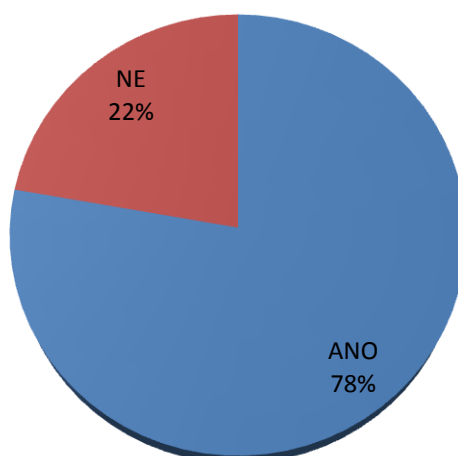

Graf 25: kolik spolužáků by se zastalo šikanovaného; porovnání všech tříd

Nejvyšší důvěru ve své spolužáky v otázce zastávání se ostatních před šikanou je opět ve třídě sportovní, což dokládá graf č. 25.

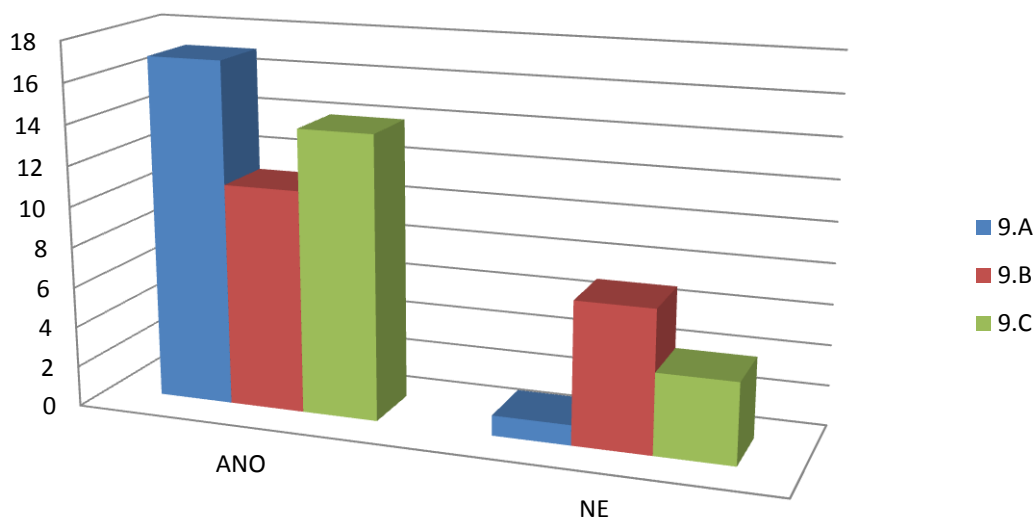
Druhá část otázky zněla: Taky by ses zastal(a) toho, kdo je šikanován? V grafu číslo 26 jsou zobrazeny procenta kladných a záporných odpovědí ve všech třídách a v grafu 27 jsou porovnány počty kladných a záporných odpovědí v jednotlivých třídách.

Taky by ses zastal(a) toho, kdo je šikanován?

Graf 26: kolik respondentů by se zastalo šikanovaného

Taky by ses zastal(a) toho, kdo je šikanován?

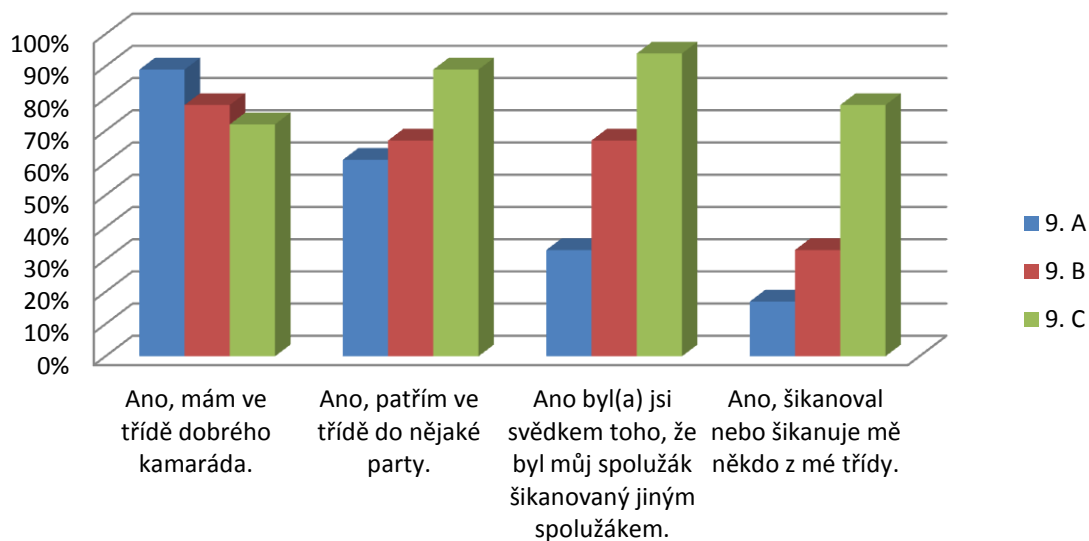

Graf 27: kolik respondentů by se zastalo šikanovaného; porovnání jednotlivých tříd

V otázce důvěry v sebe samotného a odvahy zastat se šikanovaného se kladně vyjádřilo nejvíce žáků ze sportovní třídy (viz. graf 27).

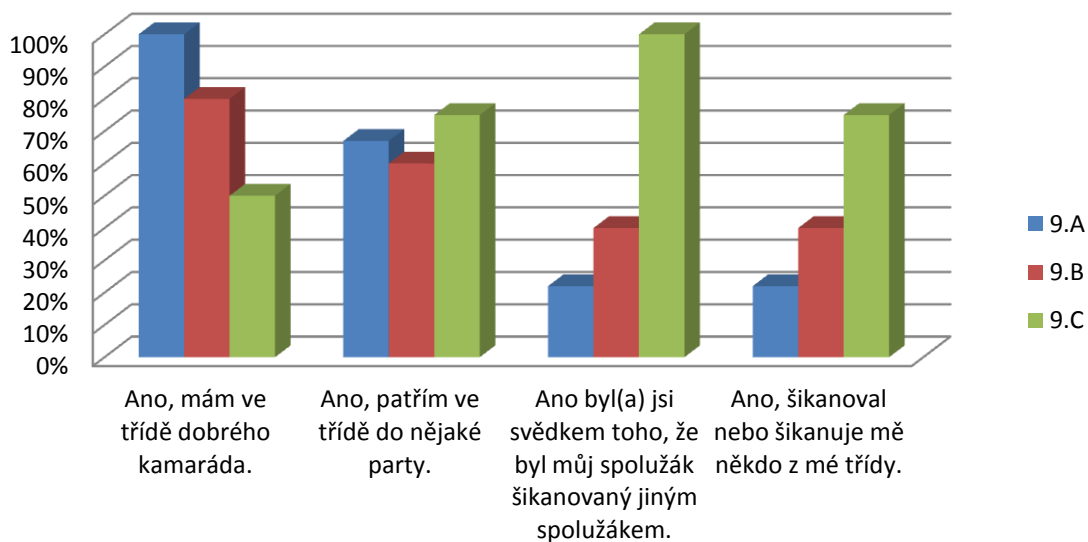
Jako poslední v této kapitole uvádím grafy 28 a 29, ve kterých je zřejmé porovnání mezi klíčovými otázkami z dotazníku. Porovnání v grafu 28 je mezi jednotlivými třídami. V grafu 28 porovnávám odpovědi mezi chlapci v jednotlivých třídách a v grafu 30 porovnávám odpovědi mezi dívkami v jednotlivých třídách.

Jednotlivé třídy celkem

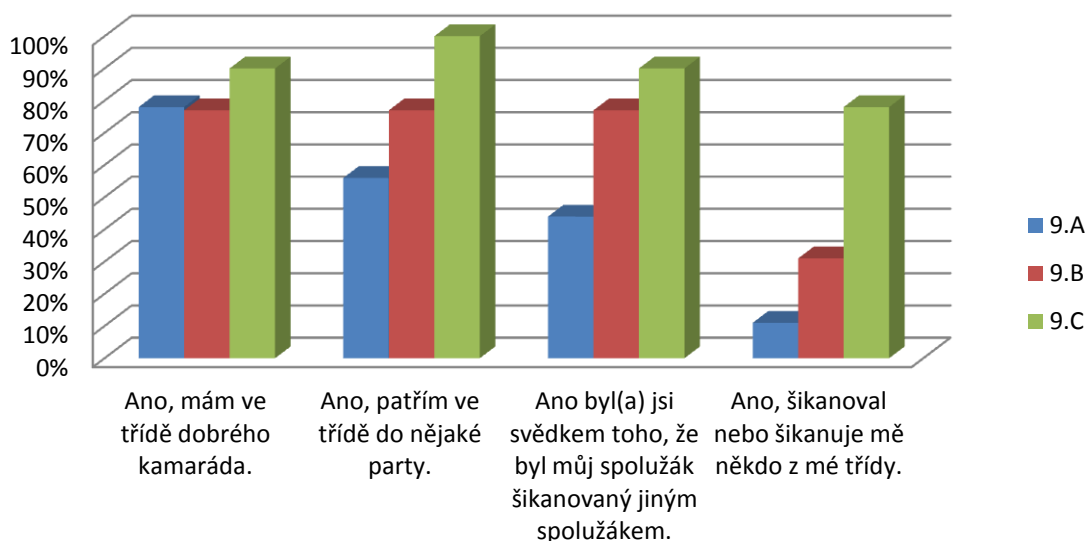
Graf 28: srovnání odpovědí jednotlivých tříd

Jednotlivé třídy chlapci

Graf 29: srovnání odpovědí jednotlivých tříd (chlapci)

Jednotlivé třídy dívky

Graf 30: srovnání odpovědí jednotlivých tříd (dívky)

5.6 Vyhodnocení cílů práce

Cílem práce bylo zjistit specifika výskytu šikany u žáků sportovních a nesportovních tříd základní školy. Dílčím cílem bylo zjistit, zda mezi výskytem šikany ve sportovní třídě a výskytem šikany v běžných třídách existuje statisticky významný vztah.

Ve vztahu k hlavnímu cíli práce lze říci následující: všeobecně lepší vztahy a atmosféra panují ve sportovní třídě a zároveň je ve sportovní třídě menší výskyt šikany než ve třídách běžného typu. K těmto závěrům jsem došel z výsledků dotazníku, které jsem převedl na grafy. Nejvýraznější rozdíly vyplývají z páté otázky: „Byl jsi svědkem toho, že byl šikanován tvůj spolužák jiným spolužákem?“ Kde nejméně kladných odpovědí bylo ve sportovní třídě (9.A – 33%) oproti zbylým dvěma třídám běžného typu (9.B – 67% a 9.C – 94%). Další otázka, kde se odpovědi nevýrazněji lišily, byla otázka číslo sedm: „Šikanoval nebo šikanuje někdo z tvé třídy tebe?“ V této otázce bylo opět nejméně kladných odpovědí ve sportovní třídě (9.A – 17%) oproti počtu kladných odpovědí v třídách běžného typu (9.B – 33% a 9.C 78%). V otázce číslo 15: „Je ve třídě někdo, kdo se zastane toho, kdo je šikanován?“, se žáci vyjádřili takto. 9.A – 16 ANO / 2 NE; 9.B – 11 ANO / 7 NE; 9.C – 11 ANO / 7 NE. Ve druhé části otázky číslo 15: Taky by ses zastal(a) toho, kdo je šikanován?“ se žáci vyjádřili následovně. 9.A – 17 ANO / 1 NE; 9.B – 11 ANO / 7 NE; 9.C – 14 ANO /

4 NE.

Z výsledků popisné statistiky je zároveň zjevné, že největší problémy se šikanou se objevují u třídy 9.C, která skóruje vysoko nad průměrem v položkách výskytu šikany.

5.6.1 Testování nezávislosti pro ověření výzkumné hypotézy k dílčímu cíli

K ověření hypotézy k dílčímu cíli byl použit Pearsonův Chí kvadrát -test nezávislosti (χ^2 test). Výchozí položkou byla položka číslo 7 dotazníku (Šikanuje nebo šikanoval někdo z tvé třídy tebe?). Test je založen na myšlence srovnání pozorovaných četností (ty jsou dány pozorováním, experimentem) a tzv. očekávaných četností (kalkulovaných za předpokladu platnosti H_0) jednotlivých kombinací náhodných veličin X a Y . Čím více se liší skutečné (empirické) četnosti od teoretických (očekávaných), tím více lze očekávat, že se vztah mezi oběma znaky bude posouvat od nesouvislosti k souvislosti. Charakteristika, která informuje o těchto odlišnostech pomocí jednoho čísla, je čtvercová kontingence χ^2 . Určíme ji ze vzorce:

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - m_{ij})^2}{m_{ij}}$$

Výskyt šikany		ANO	Očekávaná četnost	NE	Očekávaná četnost	n_j	Testové kritérium
Sportovní třída	Skutečné četnosti	3	7,67	15	13,67	18	
Třídy běžného typu	Skutečné četnosti	20	15,33	16	27,33	36	
n_i		23		41		$n=54$	9,092

Tabulka č.2: Skutečné a očekávané četnosti výskytu šikany

Z tabulky je patrné, že všechny očekávané četnosti jsou vyšší než 5, a proto je užití Chí kvadrátu -testu nezávislosti vhodné. Výslednou hodnotu statistiky X^2 srovnáme s kritickou hodnotou rozdělení chí-kvadrát s parametrem

$$(r - 1) \times (c - 1) = (2 - 1) \times (2 - 1) = 1,$$

která přísluší hladinám významnosti $\alpha_1 = 0,05$ (5%) a $\alpha_2 = 0,01$ (1%). Těmi jsou kvantily:

Stupně volnosti	Hladina významnosti	
	0,05	0,01
1	3,841	6,635
2	5,991	9,21
3	7,815	11,341
4	9,483	13,277

$$X_{(r-1)(c-1)}^2(1 - \alpha) = X_{(1)}^2(0,95) = 3,841$$

$$X_{(r-1)(c-1)}^2(1 - \alpha) = X_{(1)}^2(0,99) = 6,635$$

Vidíme, že realizace testové statistiky, číslo **9,092**, překročila kritickou hodnotu (**3,841**) pro α_1 , stejně jako kritickou hodnotu (**6,635**) pro α_2 , a tudíž můžeme zamítnout nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků. Naopak přijímáme hypotézu alternativní, ve které tvrdíme, že je statisticky významný vztah mezi výskytem šikany ve sportovních třídách a ve třídách běžného typu a to tak, že výskyt šikany je ve sportovních třídách nižší. Abychom zjistili, jak je naměřená závislost silná, použijeme Pearsonův koeficient kontingence. Vypočítáme ho podle vzorce:

$$c = \sqrt{\frac{x^2}{n + x^2}}$$

Po dosazení do vzorce vychází $C(r) = 0,38$, to znamená, že se jedná o střední až podstatnou souvislost, která potvrzuje alternativní hypotézu.

Závěr

Hlavní snahou této práce bylo zjistit, zda existují specifika výskytu šikany ve třídách se sportovním zaměřením ve srovnání s třídami běžného typu. Práce byla rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsem se zaměřil na seznámení čtenáře s hlavními pojmy – tedy s definicí šikany, znaky a druhy šikany, s aktéry šikany, s prevencí ve školství a šikanou ve sportovních oddílech. V praktické části jsem pomocí sběru dat z dotazníků zjišťoval, zda existuje přímý vztah ve výskytu šikany mezi žáky ve sportovních třídách a mezi žáky ve třídách běžného typu. V závěru práce jsem pomocí testování nezávislosti ověřoval předem formulovanou hypotézu, která potvrdila, že výskyt šikany je ve sportovní třídě nižší, než ve třídách běžného typu. Přestože výsledky platí jen pro velmi malý výzkumný vzorek (n=54) žáků a žákyň konkrétní školy, zdá se, že odkaz a myšlenka Tyrše a Fügnera, kteří si kladli za cíl fyzický a morální růst Českého národa, nebyla nikterak naivní a skutečně může fungovat, pokud jsou žáci ve sportu správně vedeni.

Seznam použité literatury

- 1) ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178.049-9
- 2) ŘÍČAN, Pavel. *Jak na šikanu*. Grada Publishing: 2010. ISBN 978-80-247-2991-6
- 3) KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. vyd. 1. Portál, 2001. ISBN 80 – 7178 – 513 – X
- 4) ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Vyd.1. Praha: Portál 1995. ISBN 978 – 80 – 247 – 2991 – 6
- 5) Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, s. 11 – 13, č.j. 24 246/2008 – 6
- 6) STANZELOVÁ, Jana. *Patologické vztahy ve skupině – intervence šikany*. Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o., 2011. ISBN 978 – 80 – 87553 – 23- 7
- 7) *Policie ČR, 2017* [online]. [cit. 10-5-2017]. Dostupné z www: <http://www.policie.cz>
- 8) *Česká obec sokolská, 2015* [online]. [cit. 30-5-2017]. Dostupné z www: <http://www.sokol.eu>
- 9) MELVIN, DeFleur a SANDRA, Ball-Rokeach. *Teorie masové komunikace*. Karolinum 1996. ISBN 80 – 7184 – 09 – 98
- 10) SEKOT, Aleš. *Sport a společnost*. Brno: Paido 2003. ISBN 80-7315-047-6
- 11) JANOŠOVÁ, Pavlína. *Psychologie školní šikany*. Grada Publishing: 2016. ISBN 978-80-247-2992-3
- 12) GAVORA, Petr. *Úvod do pedagogického výskumu*. Univerzita Komenského Bratislava: 2008. ISBN: 978 – 80 – 223 – 2391 – 8
- 13) SEKOT, Aleš. *Násilí ve sportu*. Universitas. Masarykova univerzita: 2007, č. 2, s. 8. ISSN 1212 – 8139
- 14) BENDL, Stanislav. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV 2003. ISBN 80 – 86642 – 08 – 9

9	Jak často tě šikanovali?			
	téměř denně	téměř týdně	asi jednou měsíčně	pouze jednou
10	Kde se to děje?			
	třída, chodba, šatna, WC, jídelna, cestou do nebo ze školy, tělocvična			
	pokud jinde, tak kde:			
11	Pokud někdo šikanoje, je sám nebo je jich je víc?			
	sám	2	3	4 více:
12	Řekl jsi to někomu?			
	učiteli	rodičům	kamarádovi	někomu jinému:
13	Pomohl ti ten, komu jsi to řekl?			
	ANO	NE		
14	Jsi sám (sama), koho ve třídě šikanojí?			
	ANO	NE		
15	Je ve třídě někdo, kdo se zastane toho, kdo je šikanován?			
	ANO	NE	Taky by ses zastal(a) NE	ANO
16	Pokud jsi byl(a) šikanován, pokusil(a) ses bránit?			
	ANO	NE		
17	To, že někdo někoho šikanoje, není správné. Co myslíš, že ho k tomu vede?			

Evidence výpůjček

Prohlášení:

Dávám svolení k půjčování této bakalářské práce. Uživatel potvrzuje svým podpisem, že bude tuto práci řádně citovat v seznamu použité literatury.

Jméno a příjmení: Štěpán HRUBÝ

V Praze dne: 09. 08. 2017

Podpis:

Jméno	Oddělení/Pracoviště	Datum	Podpis